

Osmanlı Vampirleri: Söylenceler, Etkiler, Tepkiler

Salim Fikret Kırgı

İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, 128 Sayfa, ISBN: 978-975-05-2455-4

45

Mustafa Halil AYDIN*

Salim Fikret Kırgı'nın İletişim Yayınları'ndan çıkartmış olduğu Osmanlı Vampirleri: Söylenceler, Etkiler, Tepkiler adlı kitabı Avrupa, özellikle Doğu Avrupa coğrafyasında epey popüler bir fenomen olan vampirlik olgusuna akademik bir perspektiften bakıyor. Üç bölümden oluşan kitap birçok alt başlık barındırıyor. Kırgı "Başlamadan Evvel" isimli ön başlığında vampir kavramının içeriğine bakarken; folklorda, edebiyatta ve sinemada mezkûr kavramı inceliyor, vampir denilen fenomenin ne olduğuna ilişkin bir cevap vermeye çalışıyor. Yazar bu girişle birlikte okuyucunun kafasındaki muğlak, puslu bir biçimde duran vampir fenomenini dağıtıyor; kitabın devam eden kısımlarını daha anlaşılır kılıyor. Kitabı bizim açımızdan mühim kılan diğer bir nokta ise söz konusu fenomenin ortaya çıktığı coğrafya... Çalışmanın birincil amacının "folklorik vampir fenomeninin gelişimini Osmanlı Avrupası kültürel tarihi perspektifinden değerlendirmek" olduğu göz önünde bulundurulduğunda (s. 15.), vampirlik olgusu bizim için daha özel bir yere konulmuş oluyor. Edebi bir anlatım kazanan vampirin, esasında folklorik açıdan tarihe yakın bir olgu olduğu gerçeğini ortaya koyuyor.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, mustafahalilaydin@gmail.com

Eserin ilk bölümü “Folklorik Vampir Söylencesinin Ortaya Çıkış Sürecinde İç İç Geçmiş Görüşler: Öyküler, Vampirler ve Avcılar” başlığını taşıyor. Vampir mitinin gelişim öyküsünün tarihsel arka planında Protestanlığın ortaya çıkışı büyük önem arz eder (s. 36.). Zira Protestanlığın, Katolikliğe yönelik itirazlarının temelinde pagan dönem hurafelerini sürdürmek, dünyevi çıkar amacıyla yanlış bidatleri kabul etmek ve dolayısıyla gerçek dinden uzaklaşmak yatıyordu. Bunun üzerine Katolik Kilisesi, Karşı Reform Hareketi yahut post-Trent olarak adlandırılan yeni bir sürece girdi. Bu yenileşme sürecinin asıl sebebi salt yükselen Protestanlık değildi. Katolik ruhban sınıfı ve halkın bazı kesimleri belli başlı konularda reform talep etmekteydiler. Protestan Reformcular ile Katolik Karşı-Reformcuların temelde gayeleri Avrupa’nın yeniden Hıristiyanlaşması ve batıldan, bidatlerden uzaklaşmasıydı. Buradaki “batıl” mefhumu doğaüstü varlık ve olguların tümünü kapsamaktaydı. Ortaçağ Avrupası’ndaki cadı avları vs. bu gelişmelerin nüvesiydiler. Devamındaki misyonerlik faaliyetlerinde, özellikle Osmanlı topraklarındaki, muhatap olarak Müslümanlar değil, folklorik vampirlere inanan Doğu Hıristiyanları alınıyordu. Papa XIV. Benedikt, vampir görülerini “delilik, beyin hasarı, fazla oruç tutmak ve uykusuzluğa bağlı halüsinasyonlar” olarak görüyordu (s. 39.). Avrupa’da durum böyleyken, Osmanlı topraklarında durum neydi? Bu noktada dinsel mezhepsel ayrımların önemine dikkat çeken Salim Fikret Kırgı, tekil olaylar üzerinden Müslüman yahut Hıristiyan vampir ve vampir avcıları bulunduğundan söz ediyor. Hıristiyan vampir vakalarında Müslüman avcıların, Müslüman vampir vakalarında ise Hıristiyan avcıların tercih edildiğinden bahseden yazar, vampir yok etme ritüelini tasvir ediyor. Bu ritüelde bilhassa Türk kılıçlarının kullanılmasının tavsiye edildiğini de ekliyor.

“Folklorik Vampirlere Müslüman Osmanlıların Verdikleri Tepkiler” başlıklı ikinci bölüm Evliya Çelebi’den bir alıntıyla başlıyor. Bu noktada biz mezkûr fenomenden vampir olarak değil, obur olarak söz edildiğini öğreniyoruz. Vampir hususunda en eski kaynaklar ve yazarın deyimiyle en temel metinler 16. yüzyılda Ebussuud Efendi’nin fetvalarıdır. Daha çok şeyhülislam kimliğiyle tanınan Ebussuud Efendi’nin bu fetvaları verdiği dönem, şeyhülislam olmadan evvelki döneme tekabül eder. Burada yazarın evvela dikkat çektiği nokta bu dönemde Arap topraklarından Osmanlı ülkesine gelen Arap din âlimleri, imparatorluğun hukuk sisteminin Sünni-Hanefi mezhebi doğrultusunda merkezileşmesine ve heterodoks İslâmî karakterini kaybetmesine neden olmuşlardı (s. 59.). Söz konusu üç fetva ise kendi içerisinde bazı farklılıklar barındırır. Örneğin ilk fetvada vampir fenomeni kabul ediliyor, ancak bunu gayrimüslimlerin bir problemi olarak görüyordu. Yok etme ritüeline ilişkin tavsiyelerin yanında Müslüman cesetler üzerinde vampir yok etme ritüeline cevaz verilmemişti. Diğer önemli bir husus ise söz konusu fenomenin kötü ruhlarla ilişkilendirilmiş olması ve Tanrı tarafından bir cezalandırma yöntemi olarak görülmesiydi. İkinci fetvada ise bu doğaüstü fenomene karşı harekete geçilmesine izin veren bir tutum var. Fetvanın soru bölümünde köylüler, otoriteden geçerli bir yanıt talep etmekteydiler. Yaşanan vampir hadiseleri meşru bir göç sebebi sayılıp sayılamayacağı hususunda bir tartışmaya neden olurken yine de vampire karşı ne yapılacağına dair şer’an uygun bir usul sunulmuyordu. Üçüncü fetvada ise “kazık çakmak, kafa kesmek, boğazlamak, ceset yakmak” gibi uygulamalar alenen ifade ediliyordu. Bu uygulamalar Rum Ortodoks Hıristiyan toplumun uygulamalarıyla benzeşse de bu mühim değildi. Çünkü fetva makamının artık bir

önlem alması gerekiyordu. Yazar bu noktada temel kaygının vampirlerin yok edilmesi mi yahut köylülerin topraklarını terk etmesini engellemek mi tartışmalarına da değiniyor.

Salim Fikret Kırgı, kitabın devamında Anonim Osmanlı Tarihi'ndeki vampir kronikleri ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesindeki oburlar üzerinden bir okuma yapıyor. Anonim Osmanlı Tarihi'nde ekseri Edirne'de yaşanmış vampir vakalarını incelerken, söz konusu vakalara karşı alınan önlemlerin daha ziyade halkı sakinleştirmek amaçlı olduğunu yazan Kırgı; bu kaynağın, Osmanlı Avrupa'sında folklorik vampirlerin ne derece kabul edildiği hususunu anlaşılır kılacağını da ekler. Seyahatname ise bambaşka tartışmalara yol açan bir kaynak olarak karşımıza çıkıyor. Salim Fikret Kırgı, Evliya Çelebi'nin anlatılarından yola çıkarak 17. yüzyıl elitinin uyuşturucu kullanmalarının mevzubahis olup olmadığını sorguluyor. Zira Evliya'nın bahsettiği obur imgesi daha mistik, ağzından ateşler çıkan ve semada süzülen bir obje olarak duruyor. Vampirlerle benzeşim gösterdiği nokta ise oburların birbirlerinin boğazlarından kan emmeleriydi. Hülasa kitabın devamında yazar kaynağın güvenilirlik tartışmalarını bir yana bırakarak Evliya Çelebi'nin seyahatnamesindeki obur imgesinin peşine düşüyor.

Kitabın üçüncü ve son bölümü ise “Avrupa’da Vampir Çılgınlığı ve Osmanlı Vampirleri Üzerindeki Etkisi” başlığını taşıyor. Burada vampir fenomeninin Avrupa coğrafyasının içlerine doğru yayılışındaki tarihsel arka plana değinen Kırgı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Pasarofça Anlaşması ile birlikte Doğu Avrupa'daki topraklarını genişlettiği ve bu sayede vampir söylentilerinin yayılım gösterdiğini söyler. Batı kamuoyu küçümseme, şaşkınlık ve şok içerisinde Doğu ve Orta Avrupa'nın vampir skandallarına yoğun ilgi göstermişti (s. 92.). Yazar, Batı'da söz konusu dönemde rasyonel düşünce akımlarının geliştiği, cadı avlarının bittiği bir dönem olsa da bu şaşkınlığın bir tutarsızlık barındırdığını da ekler. Zira vampirlerle mücadelede kullanılan kaynak kitaplar Reform hareketleri sırasında Avrupa'da kaleme alınan kitaplardı. Bunun sebebi artık Batı'nın vampir fenomenine oryantalist bir zaviyeden bakmasıydı. Vampir mitinin ünü sınırlarını genişletmiş ve Avrupa'da folklorik vampir yerini, edebiyatla birlikte, aristokrat vampire bırakmıştı. Vampirin ayrıca metafor olarak kullanıldığını ekleyen Salim Fikret Kırgı; bu savını Voltaire, Rousseau ve Marks'tan alıntılar yaparak destekliyor. Vampir metaforu ideolojik olarak eleştiri yöneltilecek yahut mücadele edilecek güruhu betimlemek için kullanılıyordu.

Sonuç olarak Salim Fikret Kırgı, kitabında okuyucu için muğlak ve bir edebiyat, sinema ürünü olmaktan ileri gidememiş olan vampir fenomenine akademik bir perspektiften yaklaşmakla kalmayıp, bunun bilhassa kendi coğrafyamızdan tevellüt ettiği gerçeğini de ayrıca vurgulamıştır. Zengin bir kaynakçaya sahip olan eser vampir fenomenini olgusal olarak anlamlandırmakla birlikte tarihsel süreçte nasıl bir etkiye sahip olduğu ve söz konusu fenomenin hangi şartlarda ortaya çıktığı meselelerini başarılı örneklerle okuyucuya aktarmıştır.